

RIQUER, Isabel de (2005): *La narrativa después de Chrétien de Troyes: de la novela en verso a la novela en prosa* www.liceus.com, 26 p.

ZINK, Michel (1985): *La subjectivité littéraire. Autour du siècle de saint Louis*. Paris: Nizet, 267 p.

NOGUÉ, Neus / BOIX, Emili / BONET, Sebastià / PAYRATÓ, Lluís (ed.) (2010): *Joan Solà. 10 textos d'homenatge*. Barcelona: Empúries, 309 p.

Aquest llibre, «el primer llibre sobre Joan Solà» (p. 9), com diuen els editors en el seu pròleg, té una faceta tràgica si pensem que va ser concebut com a homenatge amb motiu dels setanta anys del naixement de Joan Solà (esdevingut a Bell-lloc d'Urgell un 10 de gener de 1940), i que ara, després del seu «Adéu-siau i gràcies»³, i de la seva mort, el dia 27 d'octubre de 2010, s'ha convertit en llibre recordatori d'una vida impressionant, plena de producció i de creativitat, una vida que ha deixat una empremta en la cultura catalana, dins la lingüística i més enllà encara; la vida d'un dels grans intel·lectuals catalans de la segona meitat del segle XX, home polifacètic, de pensament clar, de força i autoritat, a la vegada estimador i orientador.

Els que recordem Joan Solà, amics i companys, direm que s'ha d'haver conegut la persona, que cap discurs, cap biografia, cap bibliografia serà capaç de fer-ne veure la personalitat autèntica, però també cal admetre que ara ja no ens resta cap altre remei que *parlar-ne* (recordant la columna que ell tenia al diari *Avui*, en la qual va publicar 788 contribucions entre 1991 i 2010): parlar de la persona i de l'obra. De manera que el present llibre té ara dos objectius: d'una banda, per aquells que el coneixien, el de recordar; i de l'altra, per aquells que el volen conèixer, el de presentar una de les personalitats catalanes més impressionants del darrer segle.

La riquesa de l'obra de Joan Solà es veu documentada, com a apèndix d'aquest llibre, en la seva bibliografia, presentada per Nausica Solà i Xavier Fargas sobre la base d'una documentació feta per Joan Solà mateix. Ocupa no menys de 49 pàgines, amb 325 obres, sense comptar les 997 contribucions a diaris. El llibre també conté una secció de 21 fotografies, 16 de les quals són en color, on es veuen diferents facetes de la vida de Joan Solà: de nen a Bell-lloc, en diverses excursions i de vacances per diferents indrets de les terres catalanes, amb la seva dona i la família, al despatx, impartint classes i rebent premis i distincions.

Els deu textos d'homenatge es presenten en ordre alfabètic, sense dubte per estalviar-se problemes de preferència o d'ordre (encara que la presentació al pròleg, lleugerament diferent de l'orde dels articles, fa pensar que originalment els editors havien pensat en un altre criteri). Em sembla, tanmateix, que té sentit agrupar les contribucions en tres categories: una primera en què es parla de Joan Solà com a professor, de la seva manera de treballar, de fer recerca i d'ensenyar; una segona, en estreta relació amb la primera, en què es parla de gramàtica, de qüestions concretes de la gramàtica catalana i de teoria gramatical. Finalment, la tercera categoria comprèn dos estudis sense relació directa amb Joan Solà, però temàticament afins a temes tractats per l'homenatjat.

El primer grup conté quatre treballs. Un article de Narcís Garolera («Anys d'aprenentatge», p. 45-60) parla de la carrera de Filosofia i Lletres que l'autor va cursar a Barcelona entre 1968 i 1974, i dibuixa un panorama entremig de professors franquistes i marxistes i trobades amb molts dels intel·lectuals més coneguts de l'època. També parla de l'entusiasme del jove professor Joan Solà explicant gramàtica normativa i estilística del català. Una altra, preciosa, contribució, de Jordi Ginebra, («Garbellat i paït pot ser clar i eficaç. Del mestratge de Joan Solà», p. 61-76) presenta Joan Solà —«persona accessible, simpàtica, de caràcter senzill i obert» (p. 61), de vegades «extraordinàriament divertit» i al mateix temps, «estricte i exigent» (ibid.)— en dos moments claus de la vida de Ginebra: com a director de tesina i tesi, i

3. L'últim article de Joan Solà publicat a *l'Avui* el 21 d'octubre de 2010 va ser una carta de comiat als seus lectors, vegeu <http://avui.elpunt.cat/elements/documents/cultura/sola.pdf>

com a coautor d'un llibre. Em sembla particularment il·lustrativa la primera de les dues facetes, que ofereix exemples de la meticulositat, l'esperit crític i al mateix temps constructiu amb el qual Solà dirigia treballs acadèmics. Tres són els aspectes que em sembla que cal destacar en aquestes observacions:

—En primer lloc, Solà formava els seus deixebles amb molta informació, «seputant-nos literalment de fotocòpies d'obres introbables» (p. 62), és a dir, amb una perspectiva enciclopèdica, partint de la més completa informació possible i amb mirada filològica «al detall» (p. 65).

—En segon lloc, Solà era prou crític i deia les coses directament com les pensava: trobem passatges preciosos en les cites dels comentaris a la tesina de Jordi Ginebra, apunts molt crítics i al mateix temps altament constructius (un exemple: «Cal que et plantegis —encara que això s'adquireix a posteriori, ja ho sé— *què* busques en aquestes obres (i en la comparança) i, per tant, cal que la teva descripció/etc. sigui intencional: aleshores tindrà interès per al lector. Ara, no; el lector es pregunta: «i *què?*»» (p. 63). Em sembla modèlic com a exemple d'ensenyament acadèmic, i també com a lliçó en contra de la cultura de la «retòrica positiva» del «modèlic treball» o l'«excel·lent aportació» (p. 66). És prou coneguda aquesta «cultura» de les conferències acadèmiques, de les defenses de tesis i altres contextos en què per principi només es diuen coses positives per tal de no pertorbar la pau acadèmica, per ignorància o per no tenir problemes amb el proper candidat. Solà sabia bé que aquesta cultura era destructiva i decadent i que només la crítica oberta i directa (i tanmateix constructiva), dóna suport al progrés de la ciència.

—En tercer lloc, trobem unes observacions precioses sobre el que podem anomenar el patriotisme de Solà: un patriotisme autèntic que no situa la pròpia nació per damunt de les altres sense fonament. En una crítica a una interpretació patriòtica de les «glòries individuals» dels gramàtics catalans dels segles XVIII i XIX (p. 69), Solà insinua que el patriotisme sense base, el patriotisme cec, és més aviat perjudicial per a la nació. Un patriotisme progressiu, en canvi, ha de ser crític, procurant veure clarament tant allò que és positiu com allò que és negatiu, i obrint així la possibilitat que les coses millorin.

Un altre text d'aquest grup és de Josep Murgades («Apunt sobre (i amb) en Joan Solà», p. 181-194), que parla de la seva experiència amb el professor Solà durant els anys seixanta, i també cita algunes crítiques que Solà com a professor li va fer com a alumne («No he vist gaire clar, en general, que els textos adduïts demostrassin les afirmacions», p. 192), incloses reproduccions d'algunes pàgines d'exercicis amb els quals Solà ensenyava gramàtica normativa. Es veu aquí, una altra vegada, el que podríem anomenar l'«estil» de Solà, aquest «estil inconfusible» de què parla Pere Marçet i Salom («Els treballs i els dies», p. 143-157): un estil que «no s'aprèn, ni s'improvisa ni s'ensenyava enloc» (p. 157), però que és característic d'una persona. Pere Marçet exemplifica aquest estil de Solà parlant de l'experiència de la feina conjunta de preparació de la *Història de la lingüística catalana (1775-1900)*, apareguda l'any 1998 després de vint-i-quatre anys de feina, i on es pot reconèixer una altra característica de l'obra de Solà: el perfeccionisme. «Aquestes obres no estan mai acabades, sempre hi ha un detall nou que t'obliga a revisar-les» (p. 154), va dir, segons Marçet, Joan Solà una vegada sobre la *Història*.

El perfeccionisme enllaça amb el segon grup de quatre treballs, que tracten de gramàtica, de teoria, de terminologia i d'obres concretes. Maria Rosa Lloret i Joan Mascaró («La *Gcc* i Joan Solà vistos de prop», p. 77-106), coeditors amb Joan Solà de l'enciclopèdic projecte de la *Gramàtica del català contemporani*, descriuen en sis fases tot el procés de creació d'aquesta obra de referència fonamental de la lingüística catalana, des de la primera concepció de l'any 1996 fins a l'aparició de la quarta edició, la definitiva i «perfecta»¹, l'any 2008. S'hi reconeix l'enorme capacitat que Joan Solà tenia de coordinar un gran equip, i el desenvolupament d'aquesta obra. També esmenta aquest article tres de les qüestions fonamentals que els autors es plantejaren durant la concepció de l'obra: la tensió entre descripció i normativitat, les qüestions de terminologia, i el problema de la divisió dels temes. La primera és particularment difícil en el cas d'una llengua com la catalana, marcada per diversos contactes i influències d'altres

1. Vegeu, entre altres, la nostra ressenya de la versió definitiva de Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró, Manuel Pérez Saldanya (dirs.) (2008): *Gramàtica del català contemporani*, 3 vols., Barcelona: Empúries, XXXVIII+3499 p., en: *Revue de linguistique romane* 74 (2010), 229-232.

llengües. Quin ha de ser, per exemple, l'ús de *pas* (tema de diversos treballs de Solà des de la seva tesi doctoral) en la llengua normativa, si ja Pompeu Fabra tenia dubtes de si alguns usos no eren gal·licismes (p. 77)? La qüestió de la normativitat (en el context de la creació de la gramàtica normativa del català) és tractada també per Manel Pérez Saldanya i Gemma Rigau i Oliver («Entre dues gramàtiques: de la descripció a la prescripció», p. 219-238), amb dos exemples: el primer, el de la marca diferencial d'objecte, on la normativa ha de descriure un sistema català (molt clarament il·lustrat i exemplificat aquí) no dependent del castellà, en una descripció exhaustiva, sense regles imprecises i distingint clarament entre usos obligatoris, impossibles i possibles. El segon exemple, l'elisió de la preposició *a* en construccions del tipus *d'ací (a) poc* (p. 226), més relacionat amb la Gal·loromània que no pas amb la Iberorromània, mostra com s'ha de donar preferència a l'ús més «habitual i general», i que això coincideix amb el punt de vista de Joan Solà: «Una posició raonable consistiria a no penalitzar l'elisió, en la mesura que es tracta d'un fenomen habitual i general, a més de comptar amb unes motivacions que es troben en la mateixa naturalesa de la construcció. Aquesta posició, no cal dir-ho, és la defensada pel nostre gramàtic.» (p. 235).

La segona problemàtica, la de la terminologia, és també tema de l'article de Jaume Macià i Guilà («Joan Solà: terminologia i ensenyament de la llengua. El nom dels temps verbals», p. 107-141), qui, recordant un cicle de cursos sobre terminologia amb Joan Solà de 1999, compara diferents terminologies per anomenar els temps verbals en diferents llengües romàniques, postulant una terminologia adequada d'una banda per la ciència i, de l'altra banda, per l'ensenyament secundari, seguint el postulat de Joan Solà: «Només es pot designar un objecte amb precisió quan es coneix amb gran detall. Per tant, un nom ben adjudicat és realment una fita científica. Un científic (i un mestre d'escola) no es pot desentendre de cap manera de la terminologia.» (p. 138).

La tercera problemàtica, la de la divisió dels temes, està relacionada amb la teoria del llenguatge, i en matèria de teoria, és evident que cap lingüista no va exercir més influència sobre Joan Solà que Noam Chomsky. El difícil aprenentatge de les teories de Chomsky és descrit per Sebastià Bonet («Com llegíem Chomsky», p. 13-43), i es veu l'esforç de Bonet i Solà per introduir una teoria nova i aplicar-la al català en la construcció de la *Sintaxi generativa catalana*, obra publicada l'any 1986. I quan comparem la terminologia de la *Sgc* amb la de la *Gcc*, i, a més, amb la de la gramàtica normativa, es veu que avui en dia, gràcies a la feina feta per Joan Solà, s'ha establert un pont entre una teoria sintàctica abstracta i universalista i la tradició gramatical catalana i romànica, de manera que actualment el català disposa d'una gramàtica amb sòlida base teòrica, però que no oblida les arrels de les concepcions de la romanística tradicional.

Hi ha dos estudis que complementen aquest volum: Jordi Mir («Pompeu Fabra: de l'exili a la mort», p. 159-179) narra dos moments de la vida de Pompeu Fabra, entre 1939 i 1948, acabant amb la mort del mestre de la llengua catalana i enllaçant l'obra de Fabra amb la del seu «hereu preeminent» (p. 159), Joan Solà. Un darrer estudi, d'Albert Rico («La Patum, els patums i els diccionaris», p. 195-217) ofereix una rica documentació lexicogràfica de la paraula *patum* i dóna una llarga llista d'exemples d'un corpus de diaris.

La totalitat dels textos ofereix un panorama heterogeni, entre testimonis d'amics, qüestions científiques i personals, apunts sobre l'obra i sobre la vida de l'homenatjat. Però és precisament aquesta heterogeneïtat que permet veure la riquesa d'una personalitat complexa i completa, d'un home rigorós i admirable, i d'una vida marcada per l'esforç incansable de fer avançar la cultura catalana.

Johannes KABATEK
Universitat de Tubinga